

Datum

2023-09-15

Vår referens

Karolina Ribbestam

Förvaltningsjurist

karolina.ribbestam@malmo.se

Tjänsteskrivelse

Remiss från Justitiedepartementet - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök (SOU 2023:37)

ASN-2023-16075

Sammanfattning

Malmö stad har av Socialdepartementet fått möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet *Förstärkt skydd för den personliga integriteten – behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök* (SOU 2023:37). I betänkandet föreslås kriminalisering av oskuldskontroller, oskuldsingrepp samt underlåtenhet att avslöja ätenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Vidare föreslås en utvidgning av tillämpningsområdet för utreseförbud enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen är positiv till kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldsingrepp, men delar inte utredningens bedömning att befintliga informations- och utbildningsinsatser inom området är tillräckliga. Vidare skulle en skyldighet för socialnämnden att polisanmäla pågående äktenskapsbrott eller barnäktenskapsbrott, medföra en risk att den enskildes förtroende för socialtjänsten skadas och att den enskilde inte söker sig till socialtjänsten för att få hjälp, något som inte har utretts. Föreslagen utvidgning av tillämpningsområdet för utreseförbud är så begränsad att risken är att bestämmelsen inte kommer att kunna tillämpas i någon större utsträckning.

Förslag till beslut

1. Arbetsmarknads- och socialnämnden godkänner förslag till yttrande
2. Arbetsmarknads- och socialnämnden skickar yttrandet till kommunstyrelsen

Beslutsunderlag

- Följebrev - Remiss från Justitiedepartementet - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök
- Remiss från Justitiedepartementet - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök (SOU 2023:37)
- Betänkande av utredningen - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök

(SOU 2023:37)

- G-Tjänsteskrivelse - Remiss från Justitiedepartementet - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt
- Förslag till yttrande - Remiss från Justitiedepartementet - Förstärkt skydd för den personliga integriteten - behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt

Beslutsplanering

ASN beredning 2023-09-06

Arbetsmarknads- och socialnämndens arbetsutskott 2023-09-13

Arbetsmarknads- och socialnämnden 2023-09-26

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Ärendet

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att utreda och ta ställning till behovet av åtgärder mot så kallade oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsoperationer samt att ta ställning till om underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott bör kriminaliseras. Genom tilläggsdirektiv gavs utredaren även i uppdrag att analysera och redogöra för vilket straffansvar som finns i dag när det gäller så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer och ta ställning till om det straffrättsliga skyddet bör förstärkas. Genom ytterligare ett tilläggsdirektiv skulle utredaren även, oavsett ställningstagande i sak, lämna förslag som innebär en kriminalisering av oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsoperationer.

Utredningen har nu resulterat i betänkandet *Förstärkt skydd för den personliga integriteten – behovet av åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp samt omvändelseförsök* (SOU 2023:37). Socialdepartementet har gett Malmö stad möjlighet att lämna synpunkter på betänkandet.

Utredningens förslag

I betänkandet föreslås kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldsingrepp samt av underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång och barnäktenskapsbrott. Det föreslås även att utreseförbud ska kunna meddelas enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, för personer under arton år som riskerar att genomgå oskuldskontroller eller oskuldsingrepp i utlandet. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025.

Utredningen har bedömt att intygande av sexuell oskuld (oskuldsintyg) inte bör kriminaliseras. Genom en kriminalisering av oskuldskontroller skulle utrymmet minska att straffritt intyga oskuld, då det ofta bygger på en oskuldskontroll. Den som utfärdar ett oskuldsintyg med vetskap om att det ska användas vid barn- eller tvångsäktenskap, riskerar att dömas för förberedelse till barnäktenskapsbrott eller äktenskapstvång. Hälso- och sjukvårdspersonal som intygar sexuell oskuld bryter mot de regler som gäller för sådan personal, vilket kan föranleda ett ingripande från Inspektionen för vård och omsorg (IVO) eller vårdgivaren. En kriminalisering av intygande av sexuell oskuld behöver omfatta såväl skriftliga som muntliga intyganden för att bli effektiv. Det skulle vara en mycket långtgående åtgärd att förbjuda var och en att muntligen lämna uppgift om att någon är oskuld, utan att det finns en koppling till en oskuldskontroll.

Utredningens slutsats är att de skäl som talar för att kriminalisera intygande av sexuell oskuld inte är tillräckliga.

Utredningen anser inte att det är nödvändigt att ändra reglerna för hälso- och sjukvården, då nuvarande regler är adekvata för att tillgodose behovet av skydd mot oskuldskontroller och oskuldsingrepp. Utredningen bedömer vidare att en förändring av IVO:s tillsynsarbete inte skulle ha en betydande effekt för att förhindra oskuldskontroller, oskuldsintyg och oskuldsingrepp.

Som komplement till kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldsingrepp har utredningen övervägt behovet av informations- och utbildningsinsatser, men bedömer att det bör vara tillräckligt att se över och vid behov komplettera befintliga insatser från exempelvis Socialstyrelsen och Skolverket.

Utredningen bedömer att det inte bör införas en särskild reglering som kriminaliserar så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer. Befintlig straffrättslig regleringen omfattar de allvarligaste förekommande påverkansmedlen och de påverkansförsök som faller utanför det straffbara området anses inte tillräckligt allvarliga för att motivera en kriminalisering. Utredningen menar även att en kriminalisering inte skulle vara ett effektivt medel.

Utredningen anser slutligen att det inte bör införas en särskild straffskärpningsgrund för omvändelseförsök av hbtq-personer, då befintliga bestämmelser bedöms ge goda möjligheter att utmäta tillräckligt stränga straff.

Förvaltningens överväganden

Åtgärder mot oskuldskontroller, oskuldsoperationer och oskuldsintyg

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen ser positivt på förslaget att kriminalisera oskuldskontroller och oskuldsingrepp. I utredningens resonemang för en sådan kriminalisering lyfts behovet att få bort hedersnormerna i samhället i stort som det tyngsta argumentet. Arbetsmarknads- och socialförvaltningen instämmer i behovet av signaler för att motverka hedersnormer, men anser att om tonvikten läggs på detta argument, signalerar det att de enskilda flickorna och kvinnorna inte är lika viktiga.

Utvidgning av bestämmelsen om utreseförbud i LVU

Det är inte alltid de unga känner till att en oskuldskontroll eller ett oskuldsingrepp planeras i det land de ska resa till. Vid så begränsad utvidgning av tillämpningsområdet för utreseförbud som utredningen föreslår, är risken att bestämmelsen inte kommer att kunna tillämpas i någon större utsträckning.

Enligt utredningen förväntas inte förslaget till ändring i LVU medföra kostnadsökningar för kommunerna som skulle kräva kompensation från staten. Mot bakgrund av antagandet att föreslagen bestämmelse inte kommer att kunna tillämpas i någon större utsträckning, är det en rimlig bedömning.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen anser att det finns ett behov av att ta ett helhetsgrepp i frågan om utvidgning av tillämpningsområdet för utreseförbud, vilket gjorts i promemorian Ett utvidgat utreseförbud för barn (Ds 2022:9) och som nu ligger för beredning hos regeringen. Malmö stad har genom kommunstyrelsens yttrande tidigare tillstyrkt detta förslag.

Behovet av informations- och utbildningsinsatser

Utredningen lyfter fram att viktiga målgrupper för informations- och utbildningsinsatser är de sociala nätverk där det finns förväntningar om att flickor och kvinnor ska genomgå oskuldskontroller och oskuldsingrepp, att särskilt viktiga målgrupper också är flickorna och kvinnorna, men att även hälso- och sjukvårdspersonal, socialsekreterare, skolpersonal och andra som yrkesmässigt kommer i kontakt med flickorna och kvinnorna är en målgrupp, liksom allmänheten.

Utredningens formulering av en målgrupp som ”de sociala nätverk där det finns förväntningar om att flickor och kvinnor ska genomgå oskuldskontroller och oskuldsingrepp” är otydlig, om syftet är att det ska avse förövare eller potentiella förövare av hedersrelaterat våld. Förövarna är oftast män och pojkar (även om också flickor och kvinnor kan understödja och ibland utöva detta våld), varmed ett särskilt fokus bör läggas på män och pojkar. De föreställningar som oskuldskontroller och annat hedersrelaterat våld och förtryck bygger på är patriarkala och heteronormativa föreställningar och behöver bemötas utifrån det och med tydlighet.

Utredningen konstaterar att ett flertal aktörer har i uppdrag att informera och utbilda inom området. De flesta av dessa aktörer riktar sig dock främst till yrkesverksamma (Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, Nationellt centrum för kvinnofrid, Socialstyrelsen och Skolverket). Utöver det har även ungdomsmottagningar och Migrationsverket genom samhällsintroduktionen för asylsökande ett uppdrag. Skolan har också ett viktigt uppdrag, men i utredningen lyfts brister fram gällande undervisningen inom området sexualitet, samtycke och relationer.

Utredningen gör inte någon bedömning av huruvida befintliga aktörer i tillräcklig mån når ut till alla de målgrupper som identifierats vara viktiga för informations- och utbildningsinsatser. När det gäller vuxna personer, som inte hör till den yrkesverksamma målgruppen, nämner utredningen bara Migrationsverkets samhällsintroduktion för asylsökande. Enligt arbetsmarknads- och socialförvaltningen är detta varken tillräckligt eller träffsäkert nog för att nå vuxna individer med hedersnormer genom informations- och utbildningsinsatser. Förvaltningen delar därför inte utredningens bedömning att det bör vara tillräckligt att se över och vid behov komplettera befintliga informations- och utbildningsinsatser.

Kriminalisering av underlåtenhet att avslöja ätenskapstvång och barnäktenskapsbrott

Det argument som i utredningen lyfts fram för kriminalisering av underlåtenhet att avslöja ätenskapstvång och barnäktenskapsbrott är vikten av att bryta en tystnadskultur kopplad till hedersrelaterat våld. Det saknas ett resonemang om kriminalisering gör att tystnadskulturer bryts eller om det finns risk att det i stället avskräcker från att berätta. Det är också möjligt att andra åtgärder kan vara nödvändiga för att effektivt motverka tystnadskulturen.

Särskilt om underlåtenhet att avslöja äktenskapstvång

Utredningen föreslår kriminalisering av underlåtenhet att i tid anmäla eller annars avslöja ett förestående eller pågående äktenskapsbrott, om det kan ske utan fara för den handlande eller för någon annan.

Socialnämndens bedömning kan i det enskilda fallet vara att en polisanmälan kan ske utan omedelbar fara för den enskilde. Samtidigt kan den enskildes uppfattning vara att en polisanmälan kan leda till negativa konsekvenser, exempelvis för den enskildes relationer till anhöriga. Om socialnämnden har en skyldighet att polisanmäla, riskerar det att skada den

enskildes förtroende för socialtjänsten och medföra att den enskilde inte anförtror sig eller vänder sig till socialtjänsten för att få hjälp. Det behöver därför utredas vilka konsekvenser en anmälningsskyldighet för socialnämnden skulle medföra.

Socialnämnden har idag ingen skyldighet att polisanmäla vid kännedom om att någon som är över arton år riskerar att utsättas för äktenskapstvång. Utan den enskildes samtycke är socialnämnden tvärtom, på grund av sekretess enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förhindrad att lämna sådana uppgifter till polisen.

Utredningen berör inte vilket lagstöd det skulle finnas för socialnämnden att lämna ut sekretesskyddade uppgifter om en skyldighet att avslöja förestående eller pågående äktenskapsbrott införs, exempelvis genom polisanmälan. Ett förtydligande behövs i detta avseende, exempelvis om den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen ska anses tillämplig.

Särskilt om underlåtenhet att avslöja barnäktenskapsbrott

Utredningen föreslår att socialtjänsten ska vara skyldig att i tid anmäla eller annars avslöja ett förestående eller pågående barnäktenskapsbrott, om det kan ske utan fara för den handlande eller för någon annan.

Socialnämnden har ingen generell lagstadgad skyldighet att polisanmäla vid misstanke om *begånget* brott mot barn. Socialnämnden har i stället att göra en professionell helhetsbedömning om nämnden kan avstå eller avvakta med en polisanmälan, utifrån vad hänsynen till barnets bästa kräver (jfr 1 kap. 2 § socialtjänstlagen). Vid misstanke om redan begånget brott mot barn kan den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 21 § offentlighets- och sekretesslagen vara tillämplig och medge ett utlämnande till polisen.

Föreslagen kriminalisering av underlåtenhet att anmäla ett förestående eller pågående barnäktenskapsbrott begränsas bara av att det förutsätter att anmälan kan ske utan fara för den handlande eller någon annan. Bedömningen i det enskilda fallet kan vara att en polisanmälan kan ske utan en omedelbar fara för barnet eller någon annan, exempelvis för att barnet blivit omhändertaget enligt LVU. Det behöver inte vara detsamma som att det är till barnets bästa att en polisanmälan görs. Det kan finnas skäl med hänsyn till barnets bästa att avvakta eller att underlåta polisanmälan. Med en skyldighet att, utan fara för barnet eller någon annan, polisanmäla ett förestående eller pågående barnäktenskapsbrott, kan någon särskild hänsyn till det enskilda barnets bästa inte tas. Det behöver därför utredas vilka konsekvenser detta skulle medföra för de drabbade barnen.

Det finns inte någon sekretessbrytande bestämmelse som medger att socialnämnden lämnar uppgifter om misstanke om förestående eller pågående barnäktenskapsbrott till polisen utan samtycke från vårdnadshavare och från barnet själv, beroende på barnets ålder och mognad. Om socialtjänsten ska bli skyldig att kontakta polisen vid sådan misstanke, finns samma behov av klaggörande kring tillämplig sekretessbrytande bestämmelse som för förslaget om kriminalisering av underlåtenhet att avslöja äktenskapsbrott.

Förslaget att inte kriminalisera omvändelseförsök av hbtq-personer

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen förstår de svårigheter med en kriminalisering av omvändelseförsök som utredningen redogör för, men konstaterar att utredningen använder samma argument olika beträffande oskuldskontroller och oskuldssingrepp respektive

omvändelseförsök.

Som argument för att inte kriminalisera omvändelseförsök lyfts att det verkar vara ett litet antal personer som utsätts för omvändelseförsök i Sverige. Samtidigt lyfts det fram att underlaget rörande oskuldskontroller och oskuldsingrepp är litet, men det påpekas också att det nog finns ett mörkertal.

Utredningen menar att även om en kriminalisering av oskuldskontroller och oskuldsingrepp endast leder till ett fåtal åtal och fällande domar, så bör det få ett stort symbolvärde för de som lever i en hederskontext, vilket på sikt kan bidra till att undergräva hedersnormerna. Något motsvarande resonemang om att det skulle kunna vara viktigt att kriminalisera omvändelseförsök utifrån ett symbolvärde och att undergräva hedersnormer förs inte.

Ansvariga

Louise Linde Enhetschef

Truls Hallin Avdelningschef

Britt-Marie Pettersson Förvaltningschef